

СУЧАСНИЙ СТАН, ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

CURRENT STATE, GENERAL PROBLEMS AND EXTERNAL FACTORS OF FINANCIAL SECTOR ENTITIES DEVELOPMENT

Статтю присвячено аналізу динаміки найважливіших показників розвитку фінансового сектору економіки в Україні. Представлено напрями розвитку фінансового сектора. Охарактеризовано цілісну систему ідей, поглядів, намірів та ключових заходів щодо розвитку фінансового сектора на середньострокову перспективу з урахуванням національних фінансових інтересів та соціально-економічних потреб країни.

Ключові слова: фінансовий сектор, суб'єкти господарювання, фінансові послуги, система економічної безпеки, розвиток.

Статья посвящена анализу динамики важнейших показателей развития финансового сектора экономики в Украине. Представлены направления развития финансового сектора. Охарактеризована целостная система идей, взглядов, намерений и ключевых мероприятий по развитию финансового сектора на среднесрочную перспективу с учетом национальных финансовых интересов и социально-экономических потребностей страны.

Статья посвящена анализу динамики важнейших показателей развития финансового сектора на среднесрочную перспективу с учетом национальных финансовых интересов и социально-экономических потребностей страны.

Ключевые слова: финансовый сектор, предприятия, финансовые услуги, система экономической безопасности, развитие.

The article is devoted to the analysis of dynamics of the most important indicators of financial sector development in Ukraine. Presented directions of financial sector development. The characteristics is given on the whole system of ideas, views, intentions and key measures concerning development of financial sector for long-range outlook, taking into account national financial interests and socio-economic needs of a country.

Key words: financial sector, entities, financial services, economic security system, development.

УДК 336.012.23

Микитюк О.Л.

аспірант

Університет економіки та права «КРОК»

Постановка проблеми. Розвиток фінансового сектору економіки держави є основою соціально-економічного зростання, що здатний забезпечити поступальну модернізацію держави, гарантувати її економічну безпеку.

Проте за сучасного соціально-економічного розвитку інвестиційного ринку України, в умовах подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи стан економічної безпеки більшості суб'єктів фінансового ринку потребує покращання.

Оцінка поточного стану, визначення ендегенних та екзогенних чинників впливу та передумов формування надійної системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання формують підґрунтя для процесу посилення економічної безпеки. Враховуючи зазначене, актуалізується потреба в аналітичній оцінці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе значення економічної безпеки у забезпеченні стабільного розвитку суб'єктів господарювання фінансового сектору зумовило постійну увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників до її різних аспектів.

Істотну роль у дослідженні питань формування економічної безпеки та розробки механізму й інструментів її регулювання відіграли зарубіжні та вітчизняні вчені: В. Алькема [1], Л. Бендіков [15], О. Бондаренко [2], О. Грунін [15], В. Грушко [4], У. Едвардес [5], О. Захаров [6], С. Покропивний [7], П. Пригунов [14], П. Роуза [12], Дж. Сінкі [13], І. Чумарін [17], Л. Шваб [18], В. Ярочкін [19] та ін. Однак у вітчизняній та зарубіжній літературі залишаються недостатньо розробленими окремі аспекти забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання фінансового сектору

економіки України, в яких би розглядалися вплив на розвиток сектору і, відповідно, макроекономічні процеси загалом.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні на основі аналітичної оцінки сучасного стану загальних проблем фінансового сектору економіки України та розробці теоретико-методичних рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий сектор України – одна з найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг і яка пов'язана з діяльністю фінансових установ. Під фінансовим сектором розуміється фінансовий ринок, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг, взаємодію виробників і споживачів цих послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами. Складовими частинами фінансового ринку виступають ринок банківських послуг, ринок кооперативного кредитування, страховий ринок, фондовий ринок, ринок інвестиційних послуг, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг.

Розвиток фінансового сектора базується на державній стратегії, що являє собою цілісну систему ідей, поглядів, намірів та ключових заходів щодо розвитку фінансового сектора на середньострокову перспективу з урахуванням національних фінансових інтересів та соціально-економічних потреб країни. Національні фінансові інтереси – пріоритетні потреби народу та держави щодо фінансових ресурсів та послуг, джерел та

механізмів їх забезпечення, реалізація яких гарантує фінансову спроможність сталого, суверенного і динамічного розвитку країни [8].

У цілому фінансовий сектор України починаючи з 2010 р. (після фінансово-економічної кризи) почав стрімко розвиватися і за деякими показниками наблизився до докризового рівня. Разом із тим слід зазначити, що його рівень не відповідав зростаючим потребам національної економіки та суттєво відставав від середньоєвропейських параметрів. Попри досить високу динаміку свого формування фінансовий ринок України поки що не став ефективним механізмом реалізації інвестиційних програм держави, суб'єктів підприємницької діяльності та домашніх господарств.

Підсумовуючи діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2015 р., можна відзначити, що станом на 31 грудня 2015 р. до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 571 фінансову компанію. Протягом 2015 р. було внесено до Реєстру 156 компаній.

Узагальнені дані щодо обсягу фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями за 2012–2014 рр., наведено в табл. 1 [11].

За 2015 р. відбулося збільшення активів фінансових компаній на 38,7% (19 855,2 млн. грн.), водночас власний капітал збільшився на 32,8% (4 982,7 млн. грн.). Обсяги фінансових послуг зросли на 26,1% (14 127,5 млн. грн.) порівняно з аналогічним періодом 2014 р.

Найбільше збільшення обсягів надання фінансових послуг відбулося по таких видах:

- операції з переказу грошових коштів – у 1,5 рази (18 890,9 млн. грн.);
- залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення – у 1,5 рази (1 004,4 млн. грн.);

– надання порук (поручительств) – на 69,8% (36,3 млн. грн.).

Найбільше скорочення обсягів фінансових послуг продемонстрували фінансовий лізинг – на 92,1% (237,2 млн. грн.) та надання гарантій – на 66,2% (271,2 млн. грн.) [11].

У структурі українського фінансового ринку невинувато малою є частка небанківського сегменту. Торговельно-розрахункова інфраструктура фондового ринку є незручною, витратною і до кінця не сформованою. Як наслідок, більше 90% усього обсягу цінних паперів, емітованих в Україні, обертаються на неорганізованому позабіржовому ринку. Фінансові установи України надають клієнтам досить вузький спектр фінансових послуг, значна частка яких має незадовільний рівень якості, а законні права та інтереси споживачів цих послуг недостатньо захищені [3, с. 76].

Одним із головних чинників такого стану є недосконале правове середовище та вади державного регулювання. Нормативно-правова база, що покликана регулювати професійну діяльність на фінансовому ринку, не враховує його особливості, є досить суперечливою та не повністю сформованою.

Розподілення державного регулювання і нагляду ускладнює застосування комплексного підходу до розвитку ринку як цілісної системи та не дає змоги забезпечити ефективний контроль над діяльністю кінцевих власників і консолідований нагляд за професійними учасниками різних сегментів ринку. У фінансових групах це, своєю чергою, зумовлює фрагментарність розвитку ринку, тінізацію діяльності на ньому, а також непередбачений витік капіталу з країни [8]. Існуюча правова база і недосконалість нагляду не забезпечують ефективної протидії маніпулюванню цінами та незаконному використанню інсайдерської інформації. Невизна-

Таблиця 1

Обсяги та види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями, в Україні, млн. грн.

Вид фінансової послуги	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Темпи приросту (2015/2014)	
				Абсолютний	%
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	4 462,4	3 540,3	5 521,4	1 981,1	56,0
Надання позик	2 555,7	3 444,2	1 849,3	-1 594,9	-46,3
Надання порук	211,2	52,0	88,3	36,3	69,8
Фінансовий лізинг	16,5	257,4	20,2	-237,2	-92,1
Надання гарантій	327,8	409,7	138,5	-271,2	-66,2
Факторинг	10 039,5	23 525,7	16 555,9	-6 969,8	-29,6
Залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	247,7	644,9	1 649,3	1 004,4	155,8
Операції з обміну валют	7 605,2	694,4	449,3	-245,1	-35,3
Операції з переказу грошових коштів	11 127,0	12 703,8	31 594,7	18 890,9	148,7
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	622,2	422,5	678,3	255,8	60,5

ченість щодо шляхів та меж саморегулювання, з одного боку, призводить до невиправданого втручання держави в ринкові процеси, а з іншого – не дає змоги підключити до ефективної розбудови фінансового ринку інтелектуальні та організаційні ресурси професійних об'єднань його учасників.

Розвиток фінансового сектору гальмується низькою капіталізацією фінансових установ. Малопотужність банківських установ і фінансових компаній виступає серйозним бар'єром для забезпечення реального сектору вітчизняної економіки довгостроковими фінансовими ресурсами, а недокапіталізованість страхових компаній унеможлиблює страхування масштабних ризиків, зокрема, в енергетичній, екологічній та фінансових сферах, стримує розвиток аграрного та медичного страхування [8].

Інвестиційні можливості фінансових установ обмежуються дефіцитом привабливих для довгострокового розміщення коштів фінансових інструментів. Нерозвиненість ринків спільного інвестування, страхування життя, недержавної пенсійної системи та довірчого управління не дає змоги повною мірою залучати заощадження домашніх господарств до інвестиційного процесу. Цьому також заважають відсутність дієвих механізмів податкового стимулювання інвестиційної активності громадян та недоліки діючого законодавства [8].

Одними із суттєвих чинників, що негативно впливають на розвиток ринку в цілому, є низька транспарентність державних регуляторних органів та інформаційна закритість фінансових установ, зокрема нестача інформації щодо результатів їх діяльності та послуг, що вони надають. Існуючі законодавчі вимоги і процедури розкриття інформації ще не повною мірою відповідають визнаним міжнародним стандартам і потребам інвесторів та споживачів фінансових послуг, не дають змоги якісно оцінити рівень надійності, кредитоспроможності та фінансової стійкості операторів ринку. Цьому заважає і нерозвиненість системи рейтингових оцінок та існуючий монополізм на ринку вітчизняних рейтингових послуг, відсутність практики оцінки і розповсюдження інформації щодо результативності інвестиційної діяльності компаній з управління активами та інституційних інвесторів [16].

Характерною особливістю багатьох вітчизняних фінансових установ є невідповідність їх діяльності міжнародним стандартам, правилам та процедурам, визначеним директивами Європейського Союзу. Найбільш суттєвими відхиленнями від загальновизнаних стандартів є: низький рівень уніфікації регуляторних вимог до фінансових установ, у тому числі до розкриття регулярної та особливої інформації; відсутність дієвих механізмів захисту законних прав акціонерів, особливо в разі банкрутства або реструктуризації товариств, та клієнтів фінансових установ у разі шахрайства і зловживань із боку менеджерів і власників.

Серед головних зовнішніх чинників, що визначають розвиток фінансового сектора України, слід виділити економічний, інтеграційний, глобалізаційний та політичний [8].

Основними складниками економічного чинника є загострення дефіциту енергетичних ресурсів, загострення глобальних та регіональних фінансових криз, природних і техногенних катастроф, посилення нестачі у світі продовольчих товарів, наслідком якого є зростання світових цін на енергоносії, сільськогосподарську продукцію, вартість інвестиційних ресурсів та страхових послуг, необхідність резервування значних фінансових ресурсів.

Дія інтеграційного чинника полягає в необхідності здійснення цілеспрямованих кроків до входження в Європейське Співтовариство та адаптації до міжнародного світового фінансового співтовариств. Це потребує врахування нових підходів до перебудови регулювання, яка зараз відбувається у світі у зв'язку з подоланням наслідків економічної кризи і передбачає: уніфікацію процедур нагляду за установами різних сегментів фінансового ринку; впровадження нагляду, що базується на ризиках; контроль над власниками та керівниками фінансових установ; уніфіковані вимоги до корпоративного управління; стандартизовані процедури управління ризиками, активами і пасивами; посилення боротьби з відмиванням грошей; концентрацію та інтеграцію наглядових функцій, їх зосередження в єдиному регуляторному органі; здатність та готовність до ефективної співпраці з міжнародними фінансовими органами та об'єднаннями регуляторів.

Важливим зовнішнім чинником розвитку вітчизняного фінансового сектора в сучасних умовах є глобалізація економічного життя, яка означає, насамперед, універсалізацію інвестиційних процесів, уніфікацію механізмів і технологій функціонування фінансових ринків, посилення взаємодії суб'єктів господарської діяльності різних країн на основі єдиних принципів [8].

Для української економіки глобалізація несе вигоди, пов'язані з використанням сучасних методів управління та запровадженням новітніх технологій, відкриває доступ до нових ринків та інвестиційних джерел. Разом із тим глобалізація зумовлює і серйозні загрози, насамперед у фінансовій сфері, серед яких найсуттєвішими є ризики, пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій, можливістю втрати суверенітету та загостренням боротьби за інвестиційні ресурси [16].

Згідно з тенденціями, що розгортаються у світовому фінансовому просторі, кількість країн, де можуть зберегтися і продовжити своє повноцінне і суверенне існування ефективні та конкурентоспроможні фінансові ринки, поступово скорочується. У найближчі 10–15 років такі національні фінансові ринки залишаться в досить невеликій

кількості країн, а їх наявність буде однією з найсуттєвіших ознак конкурентоспроможності економік таких країн, обов'язковою умовою економічного і політичного суверенітету.

Повноцінна діяльність і належний моніторинг із гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання потребують створення ефективної динамічної системи заходів, що спрямовані на досягнення стійкого функціонування і розвитку, своєчасної мобілізації і раціонального використання ресурсного забезпечення в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз.

Під час дослідження безпеки важливим є поділ чинників на ті, що позитивно і негативно впливають на результати функціонування підприємства. При цьому негативними є загрози фінансово-господарській діяльності, тобто сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів (йдеться про місію та цілі на відповідному етапі життєвого циклу) чи створюють небезпеку для суб'єкта господарювання. Крім того, загрозу економічній безпеці можна розглядати як збиток, показник якого характеризує рівень зниження (втрати) економічного потенціалу торговельного підприємства за досліджуваний період.

Виявлення і вживання заходів, спрямованих на запобігання загрозам економічної безпеки, припускає систематичну аналітичну і прогнозну діяльність з аналізу стану підприємства в результаті виконання його стратегічних рішень, під впливом усіх тенденцій і процесів, включаючи зміну попиту на товари, обсяги інвестицій тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Становлення ринкових відносин і розвиток фінансового сектору економіки України відбуваються під впливом різного роду проблем, що стоять перед країною, регіоном чи суб'єктом господарювання, їх неможливо вирішити, не забезпечивши їм економічну безпеку.

Отже, забезпечення економічної безпеки є важливим завданням для багатьох країн, у тому числі і України. Водночас для вдосконалення системи економічної безпеки необхідно розробити нормативно-правові документи забезпечення фінансової безпеки України та стратегії, здатні забезпечити безпечне функціонування всіх елементів фінансово-економічного механізму.

Таким чином, підвищення економічної безпеки фінансового сектору економіки України – комплексна і дуже складна проблема, вирішення якої потребує системного підходу у цій сфері, визначення ієрархії цілей, підходів до їх забезпечення з розробкою чіткого механізму реалізації, організації належної координації зусиль усіх учасників вітчизняного ринку фінансових послуг із дотримання і підвищення рівня економічної безпеки фінансового сектору країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алькема В.Г. Система економічної безпеки логістичних утворень : [монографія] / В.Г. Алькема ; ВНЗ « Університет економіки та права «КРОК» ; НДІ пробл. нац. безпеки України. – К., 2011. – 376 с.
2. Бондаренко О.М. Показники, критерії та методи оцінки економічної безпеки авіакомпаній / О.М. Бондаренко // Наукові праці ОНАЗ. – Одеса, 2003. – С. 59–64.
3. Брус С.І. Розвиток ринку лізингу в Україні / С.І. Брус // Фінанси України. – 2008. – № 11 – С. 75–85.
4. Грушко В.І. Система економічної безпеки держави на макро- та мікрорівнях : [монографія] / В.І. Грушко, В.С. Сідак, В.Г. Алькема. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 309 с.
5. Едвардес У. Ключові фінансові інструменти: Орієнтування та інновації у світі деривативів / У. Едвардес ; пер. з англ. – К. : Всеуито ; Наукова думка, 2003. – 255 с.
6. Захаров О.І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств / О.І. Захаров // Вчені записки університету «КРОК». – 2012. – № 32. – С. 80–86.
7. Калина А.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / А.В. Калина, А.А. Котвицький, О.З. Стожок. – К. : Знання України, 2007. – 324 с.
8. Макроекономічний огляд (грудень 2013, 2014, 2015 р.) /НБ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
9. Маршалл Дж. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям : [учебник] / Дж.Ф. Маршалл, В.К. Бансал ; пер. с англ. – М. : Инфра-М, 1998. – 784 с.
10. Минцберг Г. Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж.Б. Куинн, С. Гошал пер. с англ. под. ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2001. – С. 76.
11. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2013, 2014, 2015 рр. : Річний звіт Держфінпослуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>
12. Роуз П.С. Банковский менеджмент / П.С. Роуз ; пер. со 2-го с англ. изд. – М. : Дело, 1997. – 768 с.
13. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг : [учебник] / Дж. Синки ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1024 с.
14. Соснин А.С. Менеджмент безопасности предпринимательства : [учеб. пособ.] / А.С. Соснин, П.Я. Прыгунов. – К. : Европ. ун-т, 2004. – 357 с.
15. Соціальна політика та економічна безпека / О.М. Головінов, М.Є. Горожанкіна, Л.І. Дмитриченко [та ін.] ; під заг. ред. С.І. Крихтіна. – Донецьк : Каштан, 2004. – 335 с.
16. Черкасова С.В. Ринок фінансових послуг : [навч. посіб.] / С.В. Черкасова. – Львів : Магнолія-2006, 2007. – 496 с.
17. Шаваев А.Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А.Г. Шаваев. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 126 с.
18. Шваб Л.І. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / Л.І. Шваб. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 459 с.
19. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.